

Filozofija za prvo, drugo in tretje življenjsko obdobje

■ **Bogomir Novak** je bil v letih 1985–2012 redno zaposleni raziskovalec vzgoje in izobraževanja na *Pedagoškem inštitutu* v Ljubljani. Je avtor 705 bibliografskih enot, od tega ene znanstvene in več strokovnih monografij. Po upokojitvi sodeluje s *Pedagoškim inštitutom* kot član raziskovalne skupine, na mednarodnih konferencah *Instituta Sorena Kierkegaarda* in s centri dnevnih dejavnosti za starejše v Ljubljani.

Koncept vseživljenjskega učenja je vodilo v razvoju izobraževalnih sistemov v Evropi in po svetu. Evropski svet je marca 2000 v Lizboni sprejel ključen dokument za prihodnost. To je Memorandum o vseživljenjskem učenju.

Filozofija vseživljenjskega učenja in vseživljenjsko učenje filozofije

Razlikujemo med filozofijo vseživljenjskega učenja, ki je drug izraz za strategijo, in konceptom učenja filozofije življenjskega smisla. Koncept vseživljenjskega učenja je vodilo v razvoju izobraževalnih sistemov v Evropi in po svetu. Evropski svet je marca 2000 v Lizboni sprejel ključen dokument za prihodnost. To je *Memorandum o vseživljenjskem učenju*¹. Koncept vseživljenjskega učenja izhaja iz učečega se posameznika in predvideva:

1. enake možnosti za učenje vseh,
2. ustrezno kakovostno raven učenja,
3. priložnosti za učenje v vseh življenjskih obdobjih,
4. skrb za bolj odprte, fleksibilne izobraževalne sisteme, ki so prilagojeni individualnim potrebam, interesom in ciljem.

Po Zoranu Jelencu (2016) izobraževanje odraslih v tretjem obdobju spada v shemo vseživljenjskega učenja. Škoda je le, da se sintagma vseživljenjska vzgoja ni strokovno uveljavila, čeprav človek zori, dokler živi, dela, deluje.

S prispevkom Ester Pečarič² kot vsebina, način in cilj vseživljenjskega učenja implicitno vstopa prav filozofija. To stališče želim eksplicitno izpostaviti že zato, ker sem 15 let poučeval filozofijo na različnih gimnazijah. Po končanem študiju filozofije na filozofski fakulteti, kjer sem na svoji koži 'občutil' t. i. pravo filozofijo po izbranih imenih velikih filozofov (npr. Platona,

Aristotela, Marxa), dialektičnih problemih socialistične realnosti in filozofskih smereh z glavnim poudarkom na marksizmu, sem se začel neformalno učiti filozofije življenja.

Erikson (2014) bi to maniro imenoval osmišljanje življenjskega ciklusa. Po Eriksonu (2014) posamezniki potrebujemo kritični premislek zato, da presežemo krize svojih začasnih identitet in si pridobimo druge. Življenje dobi smisel, če vem, kdo sem.

Ker človek svojih osnovnih pomanjkljivosti nikoli v celoti ne odpravi, kar je jasno že iz starogrške mitologije in nadaljnje filozofske antropologije, v novjšem času pa tudi iz vedenjske ekonomije in psihologije (npr. Kahneman, 2016), potrebuje socialno pomoč in vero v Boga. Potrebuje trening, zato v raznih dnevnih centrih aktivnosti za starejše (odslej DCA) gojijo tudi 'umovadbo'. Potrebuje pa tudi filozofsko uteho (de Botton, 2001). Potrebuje Duha tolažnika, čeprav ga nekateri ne priznajo. Pomanjkljivosti nikakor ne smemo pustiti vnemar. Jezus ponavlja: »Bodite torej popolni, kakor je popoln vaš nebeški Oče« (Mt 5,48).

Pri tem je filozofija že odigrala različne vloge³, npr. sokratske babiške modrosti pri rojevanju pojmov in nastajanju etičnih vrtilin, platonsko gledanja pravih idej, identifikacijo z izvirnim enim (Plotin), vlogo tolažnice pri Boetiusu, svetovalke (dr. Majerholdova), služabnice teologiji ali osvobajanja od nje, zastopnice humanistične provenience. Filozofija nima lastnega

predmeta, zato vse lahko postane njen predmet. Danes je to tudi kritika brezobzirnega potrošništva, tehnokratizma in vulgarnega materializma, sicer se podaja na pot brezpotja od starogrške *paideia* – vzgoje za vrlino – do vzgoje robotov.

Ko v dnevnem centru aktivnosti za starejše na Gosposvetski 4 v Ljubljani predstavljam slušateljem in slušateljicam nad 65. letom 'filozofijo za življenje', ponovno odkrivam radovednega otroka v sebi in v drugih, ki po Bernejevi shemi transakcijske analize obstaja poleg razvoja odraslega in starševskega jaza. Pozno odrasli zakajčki se še okrepimo, ker imamo kar najširšo izkustveno bazo. Metakognitivna instanca našega mentala dobi vsebine premišljevanja v praktičnih primerih, ki postanejo razumljivi, ko zanje najdemo vzorce in modele pojasnjevanja.

V DCA, ki so razširjeni po Sloveniji, imajo glede na šole specifičen celodnevni predmetnik in urnik. Od ponedeljka do petka se vrstijo predmeti, ki so udeležencem pisani na kožo. Sodelovanje med izvajalci in odjemalci je prostovoljno, zato so oboji zadovoljni. Način učenja je pretežno neformalen⁴. Dejavnosti so telesne, mentalne in družabne s strokovnimi ekskurzijami, končnim izletom in piknikom.

Filozofija je za različne faze našega osebnega razvoja po eni strani strukturno enaka glede na potrebe kritičnega mišljenja in odnosov med vprašanji in odgovori, po izboru primernih tem in funkcionalnosti pa se spreminja po tem, kaj in kako naj bi

načelno pojasnjevala, napotila v prakso ali pustila kot odprt problem. Izvor filozofije je vsekakor v čudenju. Filozofija ima lastne izkušnje druženja s teologijo, znanostjo, umetnostjo, osvobajanja od teh področij in iskanja novih povezav z aspiracijami posameznikov in družbe. Filozofija v medsebojni komunikaciji presega fakto-grafsko zgodovino filozofije in indoktriniranje *ex cathedra*⁵.

Prevratni, za mladino in odrasle priljubljeni filozof Friedrich Nietzsche se je že večkrat uvrstil na zrelostni izpit – maturo (lat. *maturus* – zrel). Ob koncu tega šolskega leta so pisali dijaki, ki so izbrali filozofijo kot maturitetni predmet, esej o njegovem odnosu do religije. UNESCO je od l. 2002 vsak tretji četrtek v novembru razglasil za svetovni dan filozofije, ki ga obeležujejo v približno 150 državah po svetu, tudi v Sloveniji. V Ljubljani in Mariboru izbrani dijaki in profesionalni filozofi predstavljajo svoje razmišljanje o aktualnih temah, publika pa jim zastavlja odprta vprašanja. Ob njem poteka tudi teden filozofskega maratona. Filozofija je kot ljubezen do modrosti neizčrpen vir novih idej in orientacije za premagovanje krize z mišljenjem krize. Kritična filozofija se s svojim emancipatoričnim nabojem vedno znova zna izogniti ideološkimi, doktrinarnim pastem raznih -izmov.

Sklenitev prvega in tretjega obdobja

Juulov vrtec Volkec v Ljubljani je 23. 6. 2017 priredil zaključno proslavo učnega leta za otroke, vzgojiteljice, starše in stare starše. Poslušali smo angleško pravljico o gosencih, ki postane metulj. Gledali smo filmčke o tem, kako so malčki čez leto osvojili Vogel, Šmarno goro, Sveto Ano, Soriško planino. Kolesarili so in plavalji. O vsem tem se prepričali na CD-jih, ki so jih prejeli vsi otroci. Opaziti je bilo podobno celovit pristop kot v DCA po shemi družabnih, telesnih in mentalnih dejavnosti, zaradi česar smo otroci in odrasli to, kar smo.

V sklepnem dejanju smo se vsi prijeli za roke in meditirali v tišini. S tem smo uresničevali globalne sanje o povezanem svetu in filozofijo enosti medgeneracijskega dialoga. Na koncu so otroci spustili raznobarvne balone, ki so z vetrom božjega prostranstva v človeškem počitniškem času poleteli visoko v nebo. Spominjamo se Gibranove

Foto: EA

prerokbe, po kateri »vaši otroci niso vaši otroci. Sinovi in hčere klica Življenja k Življenju so.« Metulji, baloni so metafore naše sprejetosti v gibanju, poletu, elanu.

Življenje teče »kakor divja, neukročena Drina« (Ivo Andrić), še preden ga utegnemo prav razumeti, interpretirati in spreminjati. Obenem pa je vsaj na videz umirjeno t. i. tretje obdobje priložnost, da vsakodnevne na kup zmetane medijske informacije mentalno uredimo in transformiramo. Malokdo pomisli, da se z otroki in vnuki duhovno rojevamo tudi starši in stari starši. Če gledamo in se čudimo (naslov Malickovega filma 2016 je *Glej in se čudi*), ta proces gotovo ni neopazen. Pri tem ne gre le za naravne markacije štirih letnih sončnih obratov, ampak za nadnaravna znamenja spreobrnjenja (gr. *metanoia*). Vseživljenjskost učenja filozofije pomeni več kot le sanje o povezanem svetu, kadar gre za dejanske sile povezovanja. ◀

Opombe

- ¹ Slovenski prevod tega dokumenta glej na spletnih straneh <https://linux.acs.si/memorandum/prevod/>.
- ² Pečarič, Ester (2017): Jaz – mali filozof. *Vzgoja*, letnik XIX, št. 74, str. 42–43.
- ³ Moj premislek o vlogah je dopolnilo simpozija Slovenskega filozofskega društva z naslovom *Kako si pomagati s filozofijo*, ki je potekal v sredo, 11. junija 2014, v prostorih Univerze v Ljubljani, Kongresni trg 12, Ljubljana.
- ⁴ Od 1. julija 2011 do 30. junija 2014 sem sodeloval v skupini temeljnega triletnega raziskovalnega projekta Antropološki vidiki neformalnega pridobivanja znanja, čigar rezultati so vključeni v mednarodni zbornik: Žagar, Igor; Kelava, Polona (ur.) (2014): *From Formal to Non-Formal: Education, Learning and Knowledge*. Cambridge Scholars Publishing.
- ⁵ Več o pojmu *ex cathedra* (ki pomeni s pre-stola) glej spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Ex_cathedra. V pedagogiki se ta sintagma uporablja za frontalni pouk.

Literatura

- De Botton, Alain (2001): *Utehe filozofije*. Ljubljana: Vale-Novak.
- Erikson, Erik (2014): *Identiteta in življenjski cikel*. Ljubljana: Umco.
- Jelenc, Zoran (2016): *Vseživljenjskost učenja in izobraževanje odraslih*. Nova Gorica: Educa.
- Kahneman, Daniel (2016): *Razmišljanje, hitro in počasno*. Ljubljana: Umco.
- Novak, Bogomir (2008): Filozofija poučevanja filozofije v gimnaziji. *Anthropos*, letnik 40, št. 3–4, str. 213–235.
- Precht, Richard David (2010): *Kdo sem jaz – in če, koliko nas je?* Ljubljana: Učila.